سبک زندگی در روستاها، شهرها و استان‌های ما (بخش دوازدهم)

غذای تبرک و سالمندان گلابچی

آداب و رسوم ماه مبارک رمضان یکی از مباحث مهم فرهنگ مردم است که به واسطه قدمت خود، از قداست ویژه‌ای برخوردار است. متأسفانه در زندگی شهری و ماشینی، بسیاری از این سنت‌های زیبا به بوته فراموشی سپرده شده‌اند و بسیاری دیگر نیز کم‌رنگ‌تر شده‌اند و از آنجا که این رسوم زمینه‌ساز همبستگی در جامعه به ویژه در میان آحاد ملل مسلمان است، اهمیت فراوانی نیز دارد.

آشنایی با آداب و رسوم مردم همدان در ماه مبارک رمضان

قدمت سنت‌های ویژه ماه مبارک رمضان در همدان به تاریخ اسلام برمی‌گردد. همه‌ساله مردم استان همدان چند روز مانده به آغاز رمضان به استقبال این ماه مامی‌روند.

این استقبال به این صورت است، که مردم برای آمادگی هرچه بیشتر برای گرفتن روزه در ماه مبارک رمضان، روزهای اول، پانزدهم و آخر ماه شعبان را روزه می‌گیرند. مردم همدان باور دارند، افرادی که این سه روز را روزه بگیرند، اجر و ثواب آن برابر با روزه یک ماه رمضان است. این اعتقاد به‌حدی نزد مردم همدان ریشه دارد که بیشتر آنان این سه روز را روزه می‌گیرند. یکی دیگر از آداب و رسوم اهالی همدان کلوخ‌اندازان نام دارد. مردم استان روز آخر ماه شعبان را کلوخ‌اندازان می‌گویند، در این روز مردم شادی کنان با تهیه و پخت غذایی مخصوص به‌نام کباب‌سرداشی سفره خود را برای اطعام نیازمندان وفقرا پهن می‌کنند.

همدانی‌ها کباب سرداشی را از مخلوط گوشت چرخ‌کرده، سیب‌زمینی، پیاز، تخم‌مرغ، ادویه و گوجه‌فرنگی تهیه می‌کنند، مراسم کلوخ‌اندازان از اول تا پایان روز آخر شعبان ادامه دارد و پس از آن مردم، روز را روزه می‌گیرند، اجر و ثواب آن برابر با روزه یک ماه رمضان است. این اعتقاد به‌حدی نزد مردم همدان ریشه دارد که بیشتر آنان این سه روز را روزه می‌گیرند. یکی دیگر از آداب و رسوم اهالی همدان کلوخ‌اندازان نام دارد. مردم استان روز آخر ماه شعبان را کلوخ‌اندازان می‌گویند، در این روز مردم شادی کنان با تهیه و پخت غذایی مخصوص به‌نام کباب‌سرداشی سفره خود را برای اطعام نیازمندان وفقرا پهن می‌کنند.

پخت غذاهای مخصوص از دیگر آیین‌های ماه مبارک رمضان است، زنان همدانی در این ایام برای افطار، بیشتر از غذاهایی نظیر «آش‌رشته»، «فرنی»، «ترحلوا»، «طلس‌کباب»، «شامی‌کباب»، «سرداشی»، «بورانی» و «شیربرنج» و برای سحری نیز «رشته‌پلو» و «بگوشت مرغ» می‌پزند. پخت شیرینی‌های محلی مانند «کماج»، «انگشت پیچ»، «پنجه‌خاله»، «یوخا»، «تبس در جهان» و «اگرده» در ماه مبارک رمضان بین خانواده‌های همدانی رواج دارد.

پخت‌وپز زنان‌های مخصوص محلی نظیر «نان اوفاق»، «نان گرده‌چرب» و «نان شاتی» نیز از دیگر آیین‌هایی است که زنان همدان همه ساله در ماه رمضان اقدام به تهیه آنهامی‌کنند.

یکی از آیین‌های جالب توجه مردم استان همدان «فرستادن افطاری توسط داماد به خانه عروس»است، مطابق این سنت دیرینه در ماه رمضان، جوان دارای نامزد، باید افطاری شامل چند قرص «نان»، «گرده دوزرده»، «برنج»، «روغن حیوانی»، «یک عددمرغ یا ماهی»، عید فطر در تمام خانه‌ها «آش رشته» پخته شود، زیرا به اعتقاد مردم، پس از یک ماه روزه‌داری، خوردن این غذای آبکی بسیار سودمنداست.

زیارت اهل قبور، شرکت گسترده در آیین شب‌های احیا و قدر، برگزاری ایام سوگواری شهادت مولی‌الموحدین امام علی(ع)، راه‌اندازی دسته‌های سینه‌زنی، نوحه‌خوانی، زنجیرزنی و عزاداری از دیگر آداب مردم شهرها و روستاهای استان همدان در ماه ضیافت‌الله‌است.

مردم همدان معتقدند، هرکس مراد و حاجتی داشته باشد و بخش و توزیع آجیل مشکل گشا، خواسته‌هایش برآورده می‌شود.

یکی دیگر از رسوم مردم همدان در ماه مبارک رمضان، جمع‌آوری خرده‌های نان، سفره افطاری است، به باور مردم، هر فردی که بتواند خرده‌نان‌های سفره افطاری را تا آخر ماه مبارک رمضان جمع کند و تا روز عید قربان آن را نزد خود نگه‌دارد و آنها را در آبگوشتی که از گوشت قربانی در عید قربان تهیه می‌شود، بریزد و سپس بخورد، خداوند تمام آرزوها و نیازهای وی را برآورده‌می‌کند.

پخت غذاهای مخصوص از دیگر آیین‌های ماه مبارک رمضان است، زنان همدانی در این ایام برای افطار، بیشتر از غذاهایی نظیر «آش‌رشته»، «فرنی»، «ترحلوا»، «طلس‌کباب»، «شامی‌کباب»، «سرداشی»، «بورانی» و «شیربرنج» و برای سحری نیز «رشته‌پلو» و «بگوشت مرغ» می‌پزند. پخت شیرینی‌های محلی مانند «کماج»، «انگشت پیچ»، «پنجه‌خاله»، «یوخا»، «تبس در جهان» و «اگرده» در ماه مبارک رمضان بین خانواده‌های همدانی رواج دارد.

پس از این که افطاری از سوی داماد به خانواده عروس برده شد، خانواده عروس نیز در شب‌های آینده، خانواده داماد را برای صرف افطاری به منزل خود دعوت می‌کنند.

علاوه بر این در شهرها و روستاهای استان همدان مرسوم است که پس از پایان ماه مبارک رمضان و در روز عید فطر در تمام خانه‌ها «آش رشته» پخته شود، زیرا به اعتقاد مردم، پس از یک ماه روزه‌داری، خوردن این غذای آبکی بسیار سودمنداست.

زیارت اهل قبور، شرکت گسترده در آیین شب‌های احیا و قدر، برگزاری ایام سوگواری شهادت مولی‌الموحدین امام علی(ع)، راه‌اندازی دسته‌های سینه‌زنی، نوحه‌خوانی، زنجیرزنی و عزاداری از دیگر آداب مردم شهرها و روستاهای استان همدان در ماه ضیافت‌الله‌است.

آشنایی با آداب و رسوم مردم آران و بیدگل در ماه مبارک رمضان

هرساله با آغاز ماه مبارک رمضان، ترتیل‌خوانی قرآن کریم در آستان حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) آغاز می‌شود، مراسمی که با شکوه و نظم خاصی برگزار می‌شود و فضای زیبایی را در صحن امامزاده به‌وجود می‌آورد.

از سوی دیگر در ماه مبارک رمضان طرح اطعام سالمندان با عنوان هلال رأفت برگزار می‌شود. به‌طور معمول در این طرح ۶۶ تن از خادمان حرم مطهر حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) به همراه اعضای هیأت امنای استان مقدس ضمن عیادت از سالمندان مرکز گلابچی کاشان، غذای تبرکی حضرت رابین همه آنها توزیع می‌کنند.

در این آیین، خادمان حرم حضرت محمد هلال‌بن‌علی(ع) درحالی که لباس مقدس خادمی حضرت را بر تن دارند، با حضور خود، رایحه خوش حرم را برای تقویت امید و افزایش روحیه و نشاط سالمندان به فضای مرکز نگهداری سالمندان گلابچی می‌برند و سنت نیکوی عیادت از سالمندان را که برگرفته از معارف و سیره عملی ائمه اطهار است بجای می‌آورند.

استان مقدس حضرت محمدهلال‌بن علی(ع) در شهرستان آران و بیدگل، در شمالی‌ترین نقطه استان اصفهان واقع شده‌است.

همچنین طبق سنت سال‌های گذشته بیش از ۲۰ هیأت مذهبی کاشان در سالروز شهادت امام‌علی(ع) و روز ولادتی حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) در قالب دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی در صحن مطهر به‌اقامه عزا می‌پردازند.

عزاداری سنتی هیأت‌های مذهبی نجفی‌ها، کربلایی‌ها و کاظمینی‌ها و هیأت‌های مذهبی شهرهای آران و بیدگل و نوش‌آباد از دیگر برنامه‌های سالروز شهادت امام‌علی(ع) در حرم مطهر است.

همچنین ورزشکاران کاشانی در قالب کاروان دوچرخه‌سواری مسیر کاشان تا حرم مطهر حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) را رکاب‌می‌زنند.

حدود دو قرن پیش که یکی از علمای بزرگ و صاحب‌فضیلت کاشان، حضرت آیت‌الله ملاحبیب‌الله شریف کاشانی در رؤیایی معنوی، گلایه رسول خدا از عدم‌زیارت حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) در خطه آران را می‌شنود، خود همراه کاروانی از مؤمنان کاشانی برای عرض ارادت به آستان مقدس فرزند علی‌بن‌ابیطالب(ع) با پای پیاده به‌راه می‌افتد و زائر بارگاه نورانی حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) می‌شود.

براساس آن سنت دیرینه، ۲۱ رمضان سالروز شهادت مولی‌الموحدین علی‌بن‌ابیطالب(ع) و روز بارگیر حضرت محمدهلال‌بن‌علی(ع) نام می‌گیرد و هیأت‌های مذهبی و عاشقان اهل‌بیت(ع) از شهرهای اطراف به‌ویژه کاشان در صحن مطهر بن حضور یافته و با تسلیت به محضر شی به اقامه عزا می‌پردازند.

آشنایی با آداب و رسوم مردم استان سمنان در ماه مبارک رمضان

مردم استان سمنان با غبارروبی مساجد و منازل به استقبال رمضان می‌روند و از ایـن فرصت برای برآورده‌شدن حاجات و دستگیری از مستمندان از هم پیشی می‌گیرند.

از دیرباز تاکنون یک یا چند روز مانده به ماه مبارک رمضان، مردم به پیشواز این ماه رفته و گرفتن روزه را آغاز و علاوه‌بر آن مساجد را نیز غبارروبی و وظائف می‌کنند.

دعوت از روحانی بـرای برپایی نماز جماعت و بیان احکام شرعی در طول ماه مبارک رمضان در نقاط روستایی از دیگر آداب مربوط به این ماه است.

در برخی شهرها و روستاهای استان سـمنان زنان به مناسبت فرارسـیدن این ماه بـه بسر، دست و پاهای خود حنا می‌بندند و این آیین همراه با ذکر صلوات ونیایش صورت می‌گیرد.

تهیـه مایحـتاج مورد نیـاز ماه رمضـان در نقاط شـهری و روستایی از چند روز مانده به آغاز این ماه عزیز مرسوم است. در شهر مجن، شستوشو وسایل خانه و مالیدن دوغاب گل قرمز به نمای دیوارهای کاهگلی در استقبال از رمضان صورت گرفته و در دیگر نقاط تهیه آرد برنج و گندم برای پخت حلوا مورد توجه زنان کندباو و خانه‌دار است.

آداب سحر و افطار

پیش از این در شب‌های ماه رمضان و هنگام سحر، فردی خوش‌صدا روی پشت‌بام خانه خود یا مسجد اقدام به خواندن دعـا و مناجات مـی‌کـرد. گاهی نیز این افراد هنگام گذر از کوچه‌های هرمحله با خواندن ادعیه سـحرگاهی اهالی را بیدار می‌کردند و این کار در اصطلاح محلی، «شـب‌خوانی» (شوخوانی) گفته می‌شود.

امروزه صدای دعاومناجات از بلندگوی مساجد نقاط شهری و روسـتایی به گوش می‌رسد. ولی روش‌هایی مثل کوبیدن روی ظروف مسـی و طبل، بیدار کردن اهالی یک کوچه، یا محله توسط فردی از همسایگان و زدن زنگ خانه یا کوبیدن دیوار خانه‌های قرار گرفته در مجاورت یکدیگر نیز مرسوم است.

مراسم شوخوانی وقت سحر

در برخی روستاهای استان سمنان برای بیدار کردن همسـایران خود اقدام به خواندن مراسـم شب‌خوانی می‌کنند که نمونه‌هایی از آن عبارتند از:

الله تویی، مرد تویی، دانایی از مورچه‌ای که دم زند در ته چاه از دم‌زدن مور آگاه تویی یا الله، یا رب تو گناهان مرا دونیمه کن در عرصات، نیمی به حسـن ببخش، نیمی به‌حسین.

چاووشی‌خوانی در منطقه خوارتوران شاهرود

اهالی روسـتای عشـقوان در منطقـه خوارتوران بیدار جمند شاهرود مراسم شـب‌خوانی را چاووشی (چاووشی) می‌گویند. ایشان با پنهان‌شدن ستاره پل از خوردن سحری دست‌می‌کشند.

هنگام غروب آفتاب و به‌گوش‌رسیدن صدای اذان، وقت افطار و بازکردن روزه است. زنان برای تهیه افطار از هنگام ظهر مشغول پخت غذا و تهیه سفره افطاری می‌شوند.

مرسوم اسـت که پس از صرف افطار، مردان و زنان خود را به‌مسـجد محل رسـانده و نماز مغرب و عشاء را به‌جماعت می‌خوانند. در برخی مسـاجد نیز نماز جماعت قبل از باز کردن روزه اقامه می‌شود.

هر روز ماه مبارک رمضان با یک جزء قرآن

به‌طور کلی حضور افراد در نمازهای جماعت به‌ویـه در ماه مبارک رمضان بیشتر مورد توجه است. مردان و زنان پـس از خواندن نماز جماعت ظهـر و عصر به تلاوت قـرآن می‌پردازند. قرائت یک جـزء از کلام‌الله مجید در هر روز از ایام این ماه مورد توجه اهالی منطقه است.

در برخی نقاط پس از خـتم کامل قرآن، هرکس به فراخور وسع مالی خود مقداری نبات، نقل، برنج یا کلاف به جلسـه آورده و به نیت برکت بین حاضران پخش می‌کند.

در برخی مناطق هر فردی که براساس نوبت سوره قل هوالله را قرائت کند، پس از ماه رمضان یک افراد جلسه را برای خوردن آش یا شیرینی به منزل خود دعوت می‌کند.

دعوت از دوستان، اقوام و آشنایان برای صرف افطار از دیگر رسومی است که در این ایام برگزار می‌شود؛ برخی اهالی شهر دامغان در اولین جمعه ماه مبارک رمضان درخانه‌های خودنماز جعفر طیار می‌خوانند.

غذاهای مرسوم افطار و سحر

اهالی استان سمنان در ماه مبارک رمضان برای وعده سحری از غذاهایی چون برنج و خورش و گاهی ته‌چین و آبگوشت استفاده‌می‌کنند.

ایشان هنگام غروب آفتاب و با شـنیدن اذان، روزه خود را با قدری آب گرم، نمک یا خرما باز کرده، سپس غذای افطاری که شامل کوکو، نان، پنیر، سبزی، سوپ یاانواع آش است را میل می‌کنند.

در برخـی نقاط به تهیـه اقلامی چون شـیربرنج، فرنی، شـله‌زرد، حلـوا (در شـهر شـاهرود)، لرزان (شاهرود، دامغان)، آروشـه و حلوای آروشه (سمنان و توابع) مبادرت می‌کنند؛ در شهرسـتان دامغان پخت کشـمش‌پلو برای اولین شـب از ماه مبارک رمضان مرسوم است.

در باور اهالی حضرت‌علی(ع) بـرای افطار نان‌جو و خرما میل کرده، بر این اسـاس برخی نیز روزه خود را با نان و خرما افطار می‌کنند. پخت انواع نان به‌خصوص نان‌های روغنی در طول ماه رمضان مرسوم است.

مراسم شب‌های قدر

اهالی استان سمنان در شب‌های قدر پس از صرف افطار در مسـجد محل خود حضور یافته و با خواندن قرآن و دعاهای جوشـن کبیر، مجیر، افتتـاح و ذکر مصیبت به‌شب‌زنده‌داری مبادرت می‌ورزند.

زنان نیز در این شب‌ها خرما، انواع نان محلی، شله‌زرد و...بین عزاداران تقسیم‌می‌کنند.

در نقاط مختلف استان سمنان زنان و مردان در لیالی قدر همزمان با خواندن هر بند از دعای جوشـن کبیر روی ظرفی از قند، نبات، نقل یا خرما دمیده و خوردن آن را به‌نیت شفا و تبرک توصیه می‌کنند.

همچنین گرمدّن روی نخ هنـگام خواندن دعای جوشـن کبیر پس از قرائت هر بند از دعا توسط برخی زنان مرسوم است.

در شـهر شـاهرود، زنان همزمان با تلاوت دعای جوشن‌کبیر ظرفی از آب حاوی زعفران را نزد خود نگه داشته و با خواندن هر بند از دعا بر آن می‌دمند تا به‌عنـوان تبـرک آن را با خود به خانـه ببرند. در روسـتای جزن دامغان نیز در این شب‌ها دستجات زنجیرزن از مساجد و حسینیه‌های محل به‌راه افتاده و با گذر از معابر و کوچه‌هـا به زنجیرزنی و عزاداری می‌پردازند.

شهادت امیرالمومنین حضرت علی(ع)

در شـب‌های قدر اهالـی نقاط مختلف شـهری و روسـتایی اقدام به برپایی مجالس عزاداری می‌کنند. پوشیدن لباس سیاه به نشانه عزا و ماتم در ایام شهادت حضرت علی(ع) امری متداول است.

بنا بر باوری کهن اهالـی نقاط مختلف اسـتان، کار کـردن در روز ۲۱ ماه‌مضان را حرام دانسـته و در مجالس عزاداری حضور پیدامی‌کنند.

در نقاط شـهری نیز حرکت دستجات سینه‌زنی از اماکن مذهبی و مساجد آغاز شده و عزاداران با گذر از معابر و خیابان‌ها چنین می‌گویند:

«وای علی کشته‌شد/شوهر زهرا چه‌شد»

حرکت این قبیل دسـتجات غالبا به اماکن مقدس همچون امامزاده مساجد یا گلزار شهدا ختم‌می‌شود.

در روستای کومزر با فرار رسیدن ۲۱ رمضان، برخی اهالی به نیت اموات خود نان‌فتیر پخته و بین سایرین تقسیم‌می‌کنند.

اهالی نقاط کویری اسـتان سمنان در روز شهادت حضرت علـی(ع) از انجـام فعالیت‌هـای روزمـره خودداری کرده و مرسـوم اسـت که دامداران شیر دام‌هـای خود را در این روز به فقـرا و نیازمندان داده یا برای تهیه افطار و پذیرایی از نماز گزاران به مساجد محل می‌دهند.

اقـدام اهالی نقاط مختلف برای گسـتردن سـفره افطاری در لیالی قدر بسـیار چشـمگیر است. تهیه و تقسـیم کردن خیرات برای آمرزش اموات نیز در این شب‌ها مورد توجه اهالی منطقه است.

شب ۲۷ ماه رمضان

در بـاور برخی اهالـی، نزول قـرآن در این شـب بوده و بر این اسـاس برخی تا پاسـی از شب به احیاء و شب‌زنده‌داری در مسـاجد می‌پردازند. زنان سمنانی، گرمسـاری و دامغانی در این روز به جهت شادی نائلی از کشته‌شدن قاتل ملعون امام‌علی(ع) به دست و پای خود حنا می‌بندند.

برخی زنان در این روز گوش دختران خود را سوراخ کرده و برای آنها گوشوار می‌خرند.

گفتنی اسـت که در شهرهای شـاهرود، گرمسار و روسـتای جزن برخی زنان در بین نماز ظهر و عصر با اندکی پارچه، نخ و سـوزن کیسـه‌ای کوچک دوخته و سکه‌ای را به‌نیت تبرک درون آن می‌نهند.

شـاهرودی‌ها آن را «کیسه مراد» نامیده و به جهت برآورده‌شـدن حاجت آن را تا سال دیگر نزد خود نگه می‌دارند.

عیدفطر

در آخریـن روز از ماه مبارک رمضـان، اهالی نقاط مختلف، خود را برای فرارسـیدن عیـد رمضان آماده می‌کنند. برای این منظور غسل کرده، لباس تمیز یا نو پوشیده و به اسـتقبال عیدفطر می‌روند. رؤیت هلال ماه شوال نشانی بر پایان ماه مبهمانی خداست که این امر در گذشته توسط افراد خبره و مطلع به اطلاع مردم رسـانده می‌شـد و امروزه از طریق رسانه‌های جمعی اعلام‌می‌شود.

هنگام افطار آخرین شـب از ماه رمضان اعضای هر خانواده بنابر قوت غالب فطریه خود را دست‌به‌دسـت چرخانده و آن را برای افراد مستمند کنار می‌گذارند.

در روسـتای نامنیک کالپوش به‌مناسبت عیدفطر فردی که به‌تازگی پدر شـده کفش‌های خـود را وزن کرده و همان مقدار گندم یا برنج به‌فقرا می‌دهد.

نمـاز عید فطـر همزمـان با طلـوع خورشـید با ذکـر اللهم لبیـک در نقـاط شـهری و روسـتایی برپا می‌شود.

پس از نماز مومنان با یکدیگر روبوسی کرده و قبولی طاعات یکدیگر را از بارتعالی طلب می‌کنند، صله‌رحم، زیارت اهل قبور و اماکن مقدس و دید و بازدید از جمله آداب این عید فرخنده است.